

УДК 347.73

DOI 10.33244/2617-4154.3(12).2023.73-84

Л. М. Касьяненко,*д-р юрид. наук, професор**e-mail: kasyanenko_l@ukr.net***ORCID ID 0000-0003-1742-7580;****П. М. Миколаєнко,***здобувачка першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти**e-mail: poliamikolaenko@gmail.com***ORCID ID 0000-0002-2787-1274;****В. О. Підгородецький,***здобувач першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти,**Державний податковий університет**e-mail: valintin2002mi@gmail.com***ORCID ID 0000-0001-7812-7384**

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДЕФІЦИТУ БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У статті досліджено аспекти правового регулювання дефіциту бюджету України в умовах повномасштабної війни. Зокрема, визначено дефініцію поняття «дефіцит бюджету» з урахуванням офіційного визначення та науковців, зазначено те, що серед учених-економістів та юристів досі немає єдиної думки щодо цього терміна. Зосереджується увага на тому, що бюджетний дефіцит, попри свою негативність, не завжди є критичним явищем, у світовій практиці високорозвинені країни також мають бюджетні дефіцити. Здійснюється класифікація найпоширеніших причин, які спричиняють дефіцит бюджету. Проведено аналіз взаємозалежності між дефіцитом бюджету та державним боргом.

Проаналізовано дефіцит бюджету у відсотках щодо ВВП. Акцентовано на відношенні сальдо виконання державного бюджету у паралелі січня 2023 та 2022 років. Враховуючи дослідження науковців, виділено основні можливості щодо скорочення дефіциту бюджету. Розглянуто джерела фінансування бюджету відповідно до Бюджетного кодексу України, до яких належать: кошти від внутрішніх та зовнішніх запозичень; кошти від приватизації державного майна, повернення бюджетних коштів з депозитів та ін. Зосереджено особливу увагу на доходах до держбюджету від випуску військових облігацій та іноземних інвестицій у період воєнного стану. Наголошено на важливості правового врегулювання питання у можливості розумного продажу державного та комунального майна для покращення залучення іноземних інвестицій у структуру економіки України.

Зосереджується увага, що нині бюджетний дефіцит для нашої держави є досить важкою частиною фінансово-правової політики, зокрема через повномасштабну війну, оскільки значні видатки спрямовані на досягнення перемоги над агресором.

Обґрунтована думка, що для покращення позицій держави щодо боргових зобов'язань необхідно удосконалювати законодавчу базу, яка чітко регулюватиме ці питання. Посилення правового регулювання державного боргу у сфері оптимізації співвідношення обсягів, структури та джерел його погашення.

Переконані у важливості продовження досліджень у сфері правового регулювання дефіциту бюджету.

Ключові слова: *бюджетні правовідносини, дефіцит бюджету, державний бюджет, бюджетне законодавство, державний борг, джерела фінансування.*

Метою статті є аналіз проблематики правового регулювання бюджетного дефіциту України в умовах повномасштабної війни та законодавчого забезпечення регулювання бюджетного дефіциту від початку першого вторгнення росії 2014 року.

Постановка проблеми. Сьогодні, коли наша країна вже понад 9 років бореться із російськими окупантами, гострим питанням постає бюджетний дефіцит України. Проблема дефіциту бюджету у світовій практиці є різноманітною, однак у період повномасштабної війни це є дуже болючою темою. З початком війни бюджет України переорієнтовано на воєнний. Закон України «Про Державний бюджет України на 2023 рік» також уже з урахуванням витрат на національну безпеку й оборону держави. Основним завданням нашої держави є дати відсіч ворогу і відновити територіальну цілісність, тому більшість фінансів спрямовується на сферу оборони та скорочено інші витрати, спираючись на пріоритети воєнно-мобілізаційної економіки. Повномасштабна війна негативно впливає на економіку, створює кризу та дефіцит бюджету. Щоб впоратися з цим тягарем, наша держава вимушена брати кредити, що зі свого боку збільшує державний борг. Спираючись на ці нагальні проблеми, з якими зіштовхується Україна, вирішення питання державного дефіциту є актуальним. Адже правильне розв'язання питання щодо дефіциту державного бюджету буде впливати на подальше соціально-економічне становище в країні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню бюджетного дефіциту присвячено наукові праці Н. Білоусової, Б. Болдирєва, С. Булгакова, Л. Воронової, Л. Гордєєвої, Т. Коляди, А. Монаєнка, С. Мочерного, А. Мошко, К. Самсонова, С. Федосова, В. Чернадчука, Н. Якимчук та інших. Проте цей напрям потребує додаткових досліджень, адже умови перебування держави у воєнному стані внесли свої корективи.

Виклад основного матеріалу. Доцільно розпочати із визначення дефініції поняття «дефіциту бюджету». Проаналізувавши наукову літературу, можна віднайти декілька підходів щодо формулювання цього поняття. Зокрема, на думку Ю. Пасічника, бюджетний дефіцит є економічною категорією, що відображає співвідношення між доходами і видатками бюджету з перевищенням видатків. Бюджетний дефіцит є наслідком певного стану економічних відносин, які виникають між учасниками

суспільного виробництва в процесі використання фінансових ресурсів понад їх наявну величину [1, с. 670]. Цікавою є й думка В. Федосова, що бюджетний дефіцит варто трактувати тільки як негативне явище, що чинить руйнівний вплив як на всю економіку, так і на окремі її галузі, тому необхідно вживати термінових і ефективних економічних заходів задля уникнення хронічної фінансової нестабільності [2, с. 12]. На думку Л. Штефан, дефіцит бюджету виникає в результаті незбалансованості економіки, зниження доходів і зростання видатків. Вона зауважує, що сучасна ринкова економіка не може ліквідувати дефіцит бюджету, якщо не вжити відповідних інструментів для стабілізації економіки, і для цього необхідний жорсткий режим економії, який мають виконувати всі державні та адміністративні структури [3, с. 8]. На думку Т. Коляди, якщо дослідити різні підходи до трактування сутності поняття «дефіцит бюджету», найбільш вдалим є визначення, що тлумачить його як «співвідношення між доходами і видатками бюджету, при якому видатки перевищують постійні доходи» [4, с. 101]. Погоджуємося з такою думкою і загалом бюджетний дефіцит є досить складним явищем, у якому відображаються різні аспекти соціально-економічного розвитку та ефективність політики держави.

Законодавець закріпив цей термін у п. 21 ч. 1 статті 2 Бюджетного кодексу України, а саме: «Дефіцит бюджету – перевищення видатків бюджету над його доходами (з урахуванням різниці між наданням кредитів з бюджету та поверненням кредитів до бюджету)» [5]. У державах ЄС та інших розвинених державах державний дефіцит бюджету розглядають як підсумок операцій держави з фінансовими активами та зобов'язаннями [6, с. 25]. Тобто дефіцит вважається не критичним явищем, яке спостерігається у більшості навіть високорозвинених державах. Перевищення видаткової частини бюджету над дохідною допустиме і не несе загрози для економіки тільки тоді, коли не перевищує певного розміру, зокрема, розмір дефіциту не може перевищувати, відповідно до «Пакту про стабільність і зростання», 3 % від ВВП [7, с. 56]. Той самий граничний показник дефіциту зафіксований і у національному законодавстві, а конкретно у ст. 14 Бюджетного кодексу України, визначений Бюджетною декларацією показник дефіциту державного бюджету на кожен рік середньострокового періоду не може перевищувати 3 відсотки прогнозного номінального обсягу валового внутрішнього продукту України на відповідний рік [5].

На нашу думку, дефіцит бюджету – це фінансове явище, яке можна трактувати, як дисбаланс дохідної та видаткової частин бюджету, що спричиняє від'ємну різницю. Це явище є неминучим і не є рідкісним для більшості країн, зокрема, під час надзвичайних подій, таких як пандемія COVID-19, чи воєнний стан такі негативні явища відбуваються в економіці держави, що спричиняє збільшення державного боргу. Бюджетний дефіцит стає результатом нестабільності економіки і якщо дефіцит перевищує затверджені показники, це спричиняє негативні макроекономічні явища у державі.

Варто погодитися з думкою І. Хоменко та А. Порицької, які звертають увагу на те, що існує безпосередній зв'язок між бюджетним дефіцитом та державним боргом. Державний борг є різницею між нагромадженою сумою всіх позитивних сальдо

бюджетів і сумою всіх від'ємних сальдо і тому бюджетний дефіцит формує державний борг а зростання боргу потребує додаткових витрат бюджету на його обслуговування [8, с. 162]. Зокрема, з огляду на статистичні дані навіть економічно розвинені держави мають дефіцит державного бюджету, що, зі свого боку, спричиняє державний борг.

Таблиця 1 – Обсяги бюджетного дефіциту та державного боргу в різних країнах світу, % до ВВП

Країни та групи країн	Фіскальний баланс			Валовий державний борг		
	2019	2020	2021	2019	2020	2021
Світ	-3,9	-13,9	-8,2	82,8	101,5	103,2
Розвинуті економіки	-3,3	-16,6	-8,3	105,2	131,2	132,3
США	-6,3	-23,8	-12,4	108,7	141,4	146,1
Євросона	-0,6	-11,7	-5,3	84,1	105,1	103,0
Німеччина	1,5	-10,7	-3,1	59,8	77,2	75,0
Франція	-3,0	-13,6	-7,1	98,1	125,7	123,8
Іспанія	-2,8	-13,9	-8,3	95,5	123,8	124,1
Японія	-3,3	-14,7	-6,1	238,0	268,0	265,4
Великобританія	-2,1	-12,7	-6,7	85,4	101,6	100,5
Економіки з ринками, що формуються	-4,9	-10,6	-8,5	52,4	63,1	66,7
Азія	-6,0	-11,4	-9,8	53,5	64,9	70,3
Китай	-6,3	-12,1	-10,7	52,0	64,1	70,7
Індія	-7,9	-12,1	-9,4	72,2	84,0	85,7
Індонезія	-2,2	-6,3	-5,0	30,5	37,7	40,3
Європа	-0,6	-6,9	-4,8	29,0	36,4	37,1
Росія	1,9	-5,5	-3,9	13,9	18,5	18,8
Туреччина	-5,3	-8,4	-7,5	33,0	40,4	42,2
Латинська Америка	-4,0	-10,3	-4,8	70,6	81,5	79,7
Бразилія	-6,0	-16,0	-5,9	89,5	102,3	100,6
Мексика	-2,3	-6,0	-4,0	53,7	65,9	66,3
Країни, що розвиваються з низьким рівнем доходів	-4,1	-6,1	-5,1	43,1	48,2	49,0

Джерело: [9].

Вважаємо, що бюджетний дефіцит є невід'ємною частиною сучасної бюджетної політики багатьох держав, навіть найбільш розвинених країн ЄС та США. Слушною є думка, що США, маючи відчутний щорічний дефіцит, є розвинутою, самостійною державою. У цьому питанні важливо контролювати ту межу дефіциту бюджету, яка може стати критичною і довести країну до дефолту [4, с. 104].

Підтримуємо думку О. Колісник, що наявність дефіциту означає, що бюджет планового року містить такі статті видатків держави, які не мають грошового забезпечення за рахунок постійних доходів [10, с. 27]. Тобто явище дефіциту є негативним, але не критичним, оскільки для прийняття бюджету з дефіцитом,

відповідно до ст. 14 Бюджетного кодексу України, необхідно мати обґрунтовані джерела фінансування дефіциту. Отже, для збалансування бюджету в такому випадку необхідно залучати додаткові надходження з різних джерел. Можна зрозуміти, що таке явище не є простим і потребує глибокого дослідження його причин та наслідків для економіки держави та соціального забезпечення населення.

Необхідно розібратися з причинами виникнення дефіциту. Звернувшись до напрацювань різних учених, можна спостерігати окреслення ними різних причин, що сприяють утворенню дефіциту. Зокрема, С. Качула виділяє обширний перелік чинників, які відіграють роль в утворенні дефіциту бюджету. Першою причиною він виділяє надзвичайні обставини (війни, епідемії, стихійні лиха тощо); наступною – потребу у здійсненні значних державних вкладень у розвиток економіки з метою її структурної перебудови кризовими явищами в економіці; ще однією причиною вважає неефективність внутрішніх і зовнішніх фінансово-кредитних зв'язків; вагомим чинником є наявність значного тіньового сектору в економіці та низька податкова дисципліна; також значне зростання і нерациональна структура бюджетних видатків; і завершальна причина криється у недосконалому, неузгодженості і частій зміні фінансового законодавства [6, с. 28].

На нашу думку, таку класифікацію можна дещо згрупувати у три головні причини, які продемонстровані на рис. 1.

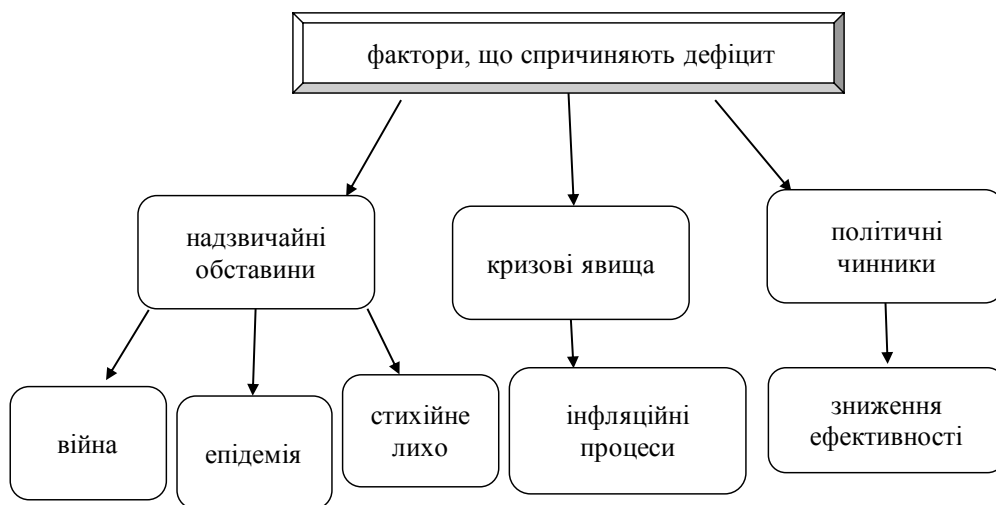

Рисунок 1 – Класифікація факторів, що спричиняють дефіцит бюджету

Наша держава із року в рік мала дефіцит бюджету і цьому сприяли різні чинники – як політичні, так і кризові явища, що відбувалися в економіці. Проте від 2014 року Україна відстоює своє невід’ємне право на незалежність і неподільність суверенних територій держави. Отже, основним фактором, який спричиняє дефіцит бюджету в цей непростий час, є війна. Дефіцит бюджету воєнного часу характеризується тим, що

видатки держави насамперед спрямовані на національну безпеку та оборону. Жахливі дії, які коїть держава-спонсор тероризму на території України, зумовлюють глибинні причини бюджетного дефіциту, а саме зниження виробництва через те, що зазнали руйнувань та пошкоджень промислові підприємства, що забезпечували надходження до бюджету. За останніми даними, з початку війни пошкоджено та зруйновано 412 промислових підприємств на суму збитків 9,7 млрд дол. [11], що є досить значним ударом по економіці. Зазначимо, що дефіцит бюджету пов'язаний з інфляцією гривні, і в результаті відбувається зниження її вартості, цей процес відчуває кожен, адже певним чином так проявляється опосередкований взаємозв'язок між дефіцитом бюджету та соціально-економічним життям.

На нашу думку, доцільно звернутися до показників попередніх років і порівняти тенденції зростання дефіциту державного бюджету від 2014 року, коли росія здійснила вторгнення на українську територію і незаконно анексувала Крим (рис. 2) [12].

Рік	Доходи	Видатки	Дефіцит бюджету
2014	357084,2	430217,8	-78052,8
2015	534694,8	576911,4	-45167,5
2016	616274,8	684743,4	-70130,2
2017	793265,0	839243,7	-47849,6
2018	928108,3	985842,0	-59247,9
2019	998278,9	1072891,5	-78049,5
2020	1076016,7	1288016,7	-217096,1
2021	1296852,9	1490258,9	-197937,4
2022	1787395,6	2705423,3	-914701,7

Рисунок 2 – Дефіцит Державного бюджету України з 2014 по 2022 рр. (млн грн)

Проаналізувавши дані таблиці, можна спостерігати різке збільшення дефіциту у певні роки, а саме 2014 та 2020, 2022 роки, коли на економіку держави впливали надзвичайні обставини, воєнна агресія росії і відповідно пандемія COVID-19.

Варто також дослідити зміни показника дефіциту бюджету в досліджувані роки з урахуванням змін ВВП України (рис. 3).

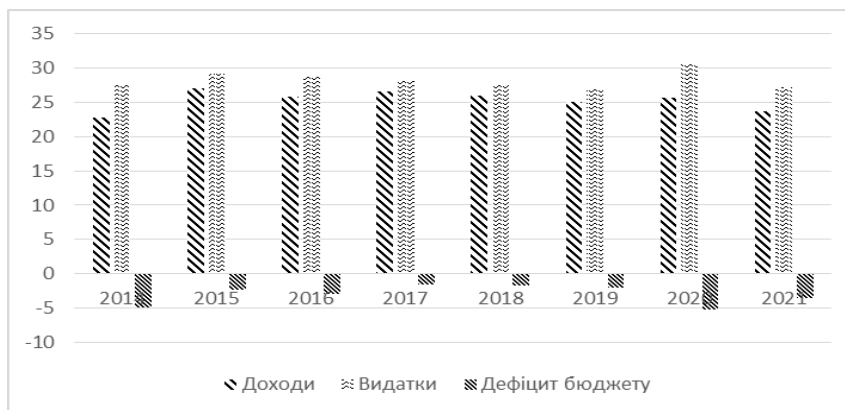

Рисунок 3 – Дефіцит Державного бюджету України у відсотках до ВВП 2014–2021 рр.

Зіставивши показники дефіциту державного бюджету у відсотках до ВВП, виразним є той факт, що бюджетний дефіцит, маючи обмеження на рівні 3 % від ВВП, перевищує його в рази. Найвищий рівень дефіциту спостерігається 2020 року і дорівнює $-5,18\%$, що значно перевищує норму.

Дослідження бюджетного дефіциту минулих років свідчить про те, що найвищий рівень дефіциту спостерігається у роки, коли наша держава стикалася з надзвичайними ситуаціями, отже, тенденції зростання бюджетного дефіциту як у 2022 та і 2023 роках є невідворотним явищем через розгортання повномасштабної війни. Хоча в минулому році прогнози щодо державного бюджету були оптимістичні, наприклад оцінювали орієнтовно дефіцит бюджету на рівні 2,3 % ВВП [13]. Станом на січень 2023 року сальдо виконання державного бюджету становить $-72375,9$ млн грн, порівняно з серпнем минулого року $+15887,8$ млн грн – є досить великим.

Варто наголосити про важливість можливих джерел фінансування дефіциту. Відповідно до ч. 1 ст. 15 Бюджетного кодексу України джерелами фінансування бюджету можуть бути: кошти від державних (місцевих) внутрішніх та зовнішніх запозичень; кошти від приватизації державного майна (включаючи інші надходження, безпосередньо пов'язані з процесом приватизації) – щодо державного бюджету; повернення бюджетних коштів з депозитів, надходження внаслідок продажу / пред'явлення цінних паперів; вільний залишок бюджетних коштів; тимчасово вільні кошти єдиного казначейського рахунку [5].

Як зазначає А. Ханенко, державні позики – головне економічно виправдане джерело покриття бюджетних дефіцитів [14, с. 102]. Отже, уряд нашої держави намагається залучити іноземні інвестиції для забезпечення фінансової стабільності в країні, щоб обороняти суверенітет держави та спрямовувати фінансування на закупівлю

озброєння та пального. Тому можна стверджувати, що наша держава залежить від зовнішнього фінансування та внутрішніх запозичень в умовах війни.

Ю. Архангельський висвітлює позицію щодо скорочення дефіциту бюджету в Україні в сучасних умовах. На його думку, насамперед варто скоротити частку перерозподілу доходів через державні фінанси і якнайбільше видаткових повноважень передати бюджетам різних рівнів. Другим чинником зниження бюджетного дефіциту повинна стати оптимізація видаткових статей бюджету. Третім чинником є пріоритетність фінансування тих видаткових статей, які потенційно можуть забезпечити зростання доходів держави [15, с. 7].

Зазначимо, що суттєвими надходженнями доходів до державного бюджету є гроші від випуску військових облігацій, ставки за якими на період війни становлять 11 % річних, що дозволило залучити до доходів бюджету 27,7 млрд грн [16]. Законодавче регулювання такого інструменту надходження до бюджету закріплене у постанові «Про випуск облігацій внутрішньої державної позики «Військові облігації»» від 25.02.2022 № 156 [17]. Військові облігації є різновидом державних цінних паперів, які призначені для надходження коштів задля фінансування виключно Збройних сил України.

У п. 2 ч. 1 ст. 15 Бюджетного кодексу України передбачено забезпечення державного дефіциту шляхом приватизації державного майна. Нормативне регулювання приватизації ґрунтується згідно з Законом України «Про приватизацію державного і комунального майна» [18]. Метою приватизації, визначено у ст. 2, є прискорення економічного зростання, залучення іноземних і внутрішніх інвестицій, зменшення частки державної або комунальної власності у структурі економіки України шляхом продажу об'єктів приватизації ефективному приватному власнику. Відповідно до ч. 1 ст. 25 вищевказаного закону кошти, одержані від продажу державного або комунального майна, інші надходження, безпосередньо пов'язані з процесом приватизації, зараховуються до державного або місцевого бюджету повним обсягом, крім плати за участь.

Зазначимо, що Верховна Рада України 28.07.2022 ухвалила Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо сприяння процесам релокації підприємств в умовах воєнного стану» [19], який зі свого боку вносить зміни до Закону України «Про приватизацію державного і комунального майна». Забороняється приватизація об'єктів, які розташовані на територіях адміністративно-територіальних одиниць у зоні бойових дій або наближених до зони бойових дій, перелік яких затверджується Кабінетом Міністрів України; спрощується порядок здійснення заходів з підготовки об'єктів до приватизації; скасовується необхідність оприлюднення повідомлень про хід і результати приватизації в офіційних друкованих виданнях державних органів приватизації; право власності на об'єкт приватизації переходить до покупця незалежно від отримання. Хочеться сподіватися, що прийнятий закон створить умови для прискорення приватизаційних процесів та спростить здійснювані заходи з підготовки до приватизації та продажу державного і комунального майна.

Варто приділити увагу й реформації законодавства щодо боргової політики в Україні. На нашу думку, законодавець має чітко виокремити та прийняти боргову стратегію України, яка б визначала певні цілі, завдання та методи щодо їх досягнення.

Погоджуємося з думкою Ю. Шендерівської та І. Вояки, зважаючи на порівняно молодий вік нашої держави для побудови ефективної політики бюджетного стимулювання економічного зростання доцільно звернутися до світового досвіду бюджетної політики як в антикризовому аспекті, так і в аспекті стимулювання економічного зростання [20]. Проте скорочення видатків на соціальне забезпечення громадян та збільшення податкового навантаження тільки погіршить ситуацію і не стане вирішенням для подолання дефіциту в Україні.

Висновки. Дефіцит бюджету в умовах повномасштабної війни набуває все більшого значення. Зосереджується увага, що задля покращення позицій держави щодо боргових зобов'язань потрібно удосконалювати законодавчу базу, яка чітко регулюватиме ці питання, посилення правового регулювання державного боргу у сфері оптимізації співвідношення обсягів, структури та джерел його погашення. Варто констатувати, що бюджетний дефіцит на сьогодні для України є вкрай важкою частиною фінансово-правової політики на міжнародній арені. Тому дослідження у сфері дефіциту бюджету потребують дедалі більших кроків з урахуванням законодавства та реальності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Пасічник Ю. В. Бюджетна система України 2008 р. Київ, 670 с. URL : <https://textbook.com.ua/finansi/1473453758/s-41?page=2> (дата звернення: 25.03.2023).
2. Федосов В. М., Колот О. А. Управління державним боргом у контексті ризик менеджменту. *Фінанси України*. 2008. № 3. С. 3–33.
3. Штефан Л. Б. Аналіз бюджетного дефіциту в Україні та його соціально-економічні наслідки. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 41. URL : <http://economyandsociety.in.ua/> (дата звернення: 25.03.2023).
4. Коляда Т. А., Косминіна О. С. Бюджетний дефіцит України: сутність, причини виникнення та особливості управління. *Modern Economics*. 2018. № 12. С. 100–105. URL : <https://modecon.mnau.edu.ua/issue/12-2018/koliada.pdf> (дата звернення: 25.03.2023).
5. Бюджетний кодекс України : Закон України від 08.07.2010 № 2456-VI / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 50-51. Ст. 572. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (дата звернення: 25.03.2023).
6. Качула С. В., Лисяк Л. В., Добровольська О. В. Бюджетний менеджмент : навчальний посібник в схемах і таблицях. Дніпро : Моноліт, 2022. 200 с. URL : <https://dspace.dsau.dp.ua/> (дата звернення: 25.03.2023).
7. Макогон В. Дефіцит бюджету у системі фінансового регулювання. *Ринок цінних паперів України*. 2016. № 1–2. URL : <http://securities.usmdi.org/PDF/960.pdf> (дата звернення: 25.03.2023).
8. Хоменко І. О., Порицька А. О. Управління бюджетним дефіцитом в сучасних умовах. *Економіка та управління на транспорті*. 2018. Вип. 6. С. 160–166. URL : <http://ir.stu.cn.ua/> (дата звернення: 25.03.2023).
9. Аналіз проекту Державного бюджету України на 2021 рік. *Deutsche Bank Research*. 2020. Вересень. URL : <https://www.growford.org.ua> (дата звернення: 25.03.2023).

10. Колісник О. Я. Бюджетний дефіцит: причини, економічні ефекти та особливості управління. *Економічна наука. Економіка та держава*. 2014. № 6. URL : <http://www.economy.in.ua/pdf/> (дата звернення: 25.03.2023).
11. Гордійчук Д. Прямі збитки українській інфраструктурі через війну сягають \$114 мільярдів. URL : <https://www.epravda.com.ua/> (дата звернення: 25.03.2023).
12. Державний бюджет України. URL : <https://index.minfin.com.ua> (дата звернення: 15.03.2023).
13. Газ за \$220 за 1 000 кубів: Аналіз Державного бюджету України 2022 року 21.09.2021 від UIFuture. URL : <https://uifuture.org/publications/> (дата звернення: 25.03.2023).
14. Ханенко А. В. Бюджетний дефіцит як передумова виникнення державного боргу. *Актуальні проблеми сучасної науки, розвитку технологій та менеджменту* : збірник тези доповідей II Міжнародної науково-практичної конференції / за заг. наук. ред. д-ра екон. наук, доц. А. В. Савіцького. Хмельницький, 2022. 188 с. URL : <https://hpk.edu.ua/uploads/> (дата звернення: 25.03.2023).
15. Архангельський Ю. Чи може дефіцит держбюджету бути нульовим. *Дзеркало тижня*. 2016. 1 жовтня. С. 7. URL : <https://zn.ua/ukr/macrolevel/chi-mozhe-deficit-derzhbyudzhetu-buti-nulovim-html> (дата звернення: 25.03.2023).
16. Вінокуров Я. Що з державними фінансами та вистачить Україні грошей? Роз'яснення. *Економічна правда*. 2022. 5 квітня. URL : <https://www.epravda.com.ua/publications/> (дата звернення: 25.03.2023).
17. Про випуск облігацій внутрішньої державної позики «Військові облігації» : постанова Кабінету Міністрів України від 25.02.2022 № 156. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 25.03.2023).
18. Про приватизацію державного і комунального майна : Закон України від 18.01.2018 № 2269-VIII, від 19.08.2022. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/l> (дата звернення: 25.03.2023).
19. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо сприяння процесам релокації підприємств в умовах воєнного стану та економічного відновлення держави : Закон України від 28.07.2022 № 2468-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2468-20#Text> (дата звернення: 25.03.2023).
20. Шендерівська Ю., Вояк І. Політика бюджетного стимулювання економічного зростання: зарубіжний досвід та уроки для України. *Фінансово-економічна діяльність суб'єктів господарювання в умовах воєнного стану* : Міжнародний науково-практичний форум, 20–21 жовтня 2022 р. Кам'янець-Подільський : НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут», 2022. 208 с. URL : <https://kpd.edu.ua/> (дата звернення: 25.03.2023).

REFERENCES

1. Pasichnyk Y. V. Budget System of Ukraine 2008. Kyiv, 670 p. URL : <https://textbook.com.ua/finansi/1473453758/s-41?page=2>

2. Fedosov V. M., Kolot O. A. Public debt management in the context of risk management. *Finansy Ukrainy*. 2008. № 3. P. 3–33.
3. Stefan L. B. Analysis of the budget deficit in Ukraine and its socio-economic consequences. *Economy and society*. 2022. Issue 41. URL : <http://economyandsociety.in.ua/>
4. Kolyada T. A., Kosmynina O. S. Budget deficit of Ukraine: essence, causes of occurrence and management features. *Modern Economics*. 2018. № 12. P. 100–105. URL : <https://modecon.mnau.edu.ua/issue/12-2018/koliada.pdf>
5. Budget Code of Ukraine: Law of Ukraine of 08.07.2010 № 2456-VI / Verkhovna Rada of Ukraine. *Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*. 2010. № 50–51. P. 572. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
6. Kachula S. V., Lysiak L. V., Dobrovolska O. V. Budget management: a textbook in diagrams and tables. Dnipro : Monolith, 2022. 200 p. URL : <https://dSPACE.dsau.dp.ua/>
7. Makohon V. Budget deficit in the system of financial regulation. Securities market of Ukraine. 2016. № 1–2. URL : <http://securities.usmdi.org/PDF/960.pdf>
8. Khomenko I. O., Poritska A. O. Management of the budget deficit in modern conditions. *Economics and management on transport*. 2018. Issue 6. P. 160–166. URL : <http://ir.stu.cn.ua/>
9. Analysis of the draft State Budget of Ukraine for 2021. *Deutsche Bank Research*. 2020. Sept. URL : <https://www.growford.org.ua>
10. Kolisnyk O. Y. Budget deficit: causes, economic effects and management features. *Economic science. Economy and state*. 2014. № 6. URL : <http://www.economy.in.ua/pdf/>
11. Hordiychuk D. Direct losses to Ukrainian infrastructure due to the war reach \$114 billion. URL : <https://www.epravda.com.ua/>
12. State budget of Ukraine. URL : <https://index.minfin.com.ua>
13. Gas at \$220 per 1 000 cubic meters. Analysis of the State Budget of Ukraine for 2022 21.09.2021 from UIFuture. URL : <https://uifuture.org/publications/>
14. Khanenko A. V. Budget deficit as a prerequisite for the emergence of public debt. Actual problems of modern science, technology development and management: collection of abstracts of the II International Scientific and Practical Conference / edited by Doctor of Economics, Associate Professor A. Savitsky. Khmelnytskyi. 2022. 188 p. URL : <https://hpk.edu.ua/uploads/>
15. Arkhangelsky Y. Can the state budget deficit be zero? *Dzerkalo Tyzhnia*. 2016. October 1. P. 7. URL : <https://zn.ua/ukr/macrolevel/chi-mozhe-deficit-derzhbyudzhetu-butinulovim-html>
16. Vinokurov Y. What is wrong with public finances and will Ukraine have enough money? Explanations. *Economic truth*. 2022. 5.04. URL : <https://www.epravda.com.ua/publications/>
17. On the issue of domestic government bonds «Military bonds» : Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 25.02.2022 № 156. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-2022-%D0%BF#Text>
18. On privatization of state and municipal property. Law of Ukraine dated 18.01.2018 No. 2269-VIII, dated 19.08.2022. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/>

19. On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on Facilitating the Relocation of Enterprises under Martial Law and Economic Recovery of the State. Law of Ukraine of 28.07.2022 No. 2468-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2468-20#Text>

20. Shenderivska Y., Voyiak I. Policy of budgetary stimulation of economic growth: foreign experience and lessons for Ukraine. *Financial and economic activity of business entities under martial law* : International scientific and practical forum. October 20–21, 2022. Kamianets-Podilskyi : Kamianets-Podilskyi State Institute. 2022. 208 p. URL : <https://kpdi.edu.ua/>

L. Kasianenko, P. Mykolaienko, V. Pidhorodetskyi. Legal regulation of the budget deficit of Ukraine under martial law

The article examines aspects of legal regulation of Ukraine's budget deficit in the context of a full-scale war. In particular, the author defines the concept of "budget deficit" with due regard to the official definition and scholars, and notes that there is still no consensus among economists and lawyers on this term. The author emphasizes that, despite its negativity, the budget deficit is not always a critical phenomenon; in the world practice, highly developed countries also have budget deficits. The most common causes of budget deficits are classified. The interdependence between the budget deficit and public debt is analyzed.

The budget deficit as a percentage of GDP is analyzed. The emphasis is placed on the ratio of the state budget execution balance in the parallel of January 2023 and 2022. Taking into account the research of scientists, the main opportunities for reducing the budget deficit are highlighted. The sources of budget financing in accordance with the Budget Code of Ukraine are considered, which include: funds from internal and external borrowing; funds from the privatization of state property, return of budget funds from deposits, etc. Special attention is paid to the state budget revenues from the issue of military bonds and foreign investments during the period of martial law. The importance of legal regulation of the issue of the possibility of reasonable sale of state and municipal property in order to improve the attraction of foreign investment in the structure of the Ukrainian economy is emphasized.

The author emphasizes that today the budget deficit is a rather difficult part of financial and legal policy for our country, in particular due to a full-scale war, since significant expenditures are aimed at achieving victory over the aggressor.

The author argues that in order to improve the state's position with regard to debt obligations, it is necessary to improve the legislative framework that will clearly regulate these issues. Strengthening the legal regulation of public debt in the area of optimizing the ratio of the volume, structure and sources of its repayment.

We are convinced of the importance of continuing research in the field of legal regulation of the budget deficit.

Keywords: *budgetary legal relations, budget deficit, state budget, budget legislation, public debt, sources of financing.*

Стаття надійшла до редколегії 8 травня 2023 року